

Landschapsbeelden 'biodiversiteit'

'Interfluvium Kleine Nete' en 'Klein-Brabant'

Na het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit in 2010, werd de periode '2011-2020' uitgeroepen tot Decennium van de Biodiversiteit. Vanaf 2015, halfweg het decennium, stelt de provincie Antwerpen haar 18 'landschapsbeelden biodiversiteit' voor.

De volledige provincie Antwerpen werd ingedeeld in 18 verschillende regio's (zie kaart, figuur 1). Voor elk van deze regio's werd een 'landschapsbeeld biodiversiteit' gemaakt. Bij ieder landschapsbeeld hoort een handig boekje dat je op www.provincieantwerpen.be kan raadplegen (zoeken op 'landschapsbeelden biodiversiteit'). In de uitneembare middenkatern van 'ANTenne' willen we je telkens laten genieten van twee geselecteerde 'landschapsbeelden biodiversiteit'.

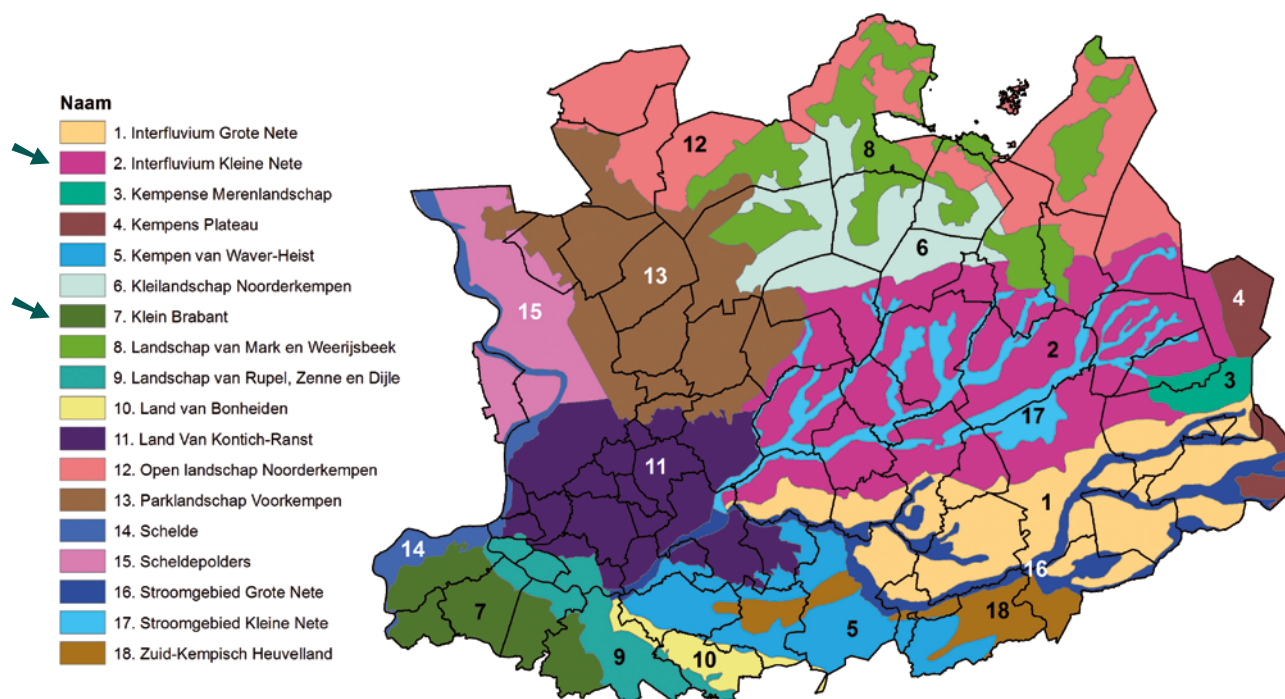
Waarom 'landschapsbeelden biodiversiteit'?

Er zijn verschillende oorzaken waardoor natuur nog dagelijks verdwijnt of verkleint. Hoog in die lijst van oorzaken staat versnippering van natuur door het bouwen van woningen en bedrijven, aanleggen van wegen, plaatsen van hekken en stuwen, ... Versnippering zorgt voor het verkleinen van natuurgebieden, het vergroten van de verstoringen in die gebieden en verkleint de mogelijkheden voor planten en dieren om zich doorheen het landschap te verplaatsen. Dat laatste is voor veel dieren essentieel. Denk maar aan de seizoenstrek van padden. Het vermijden van versnippering en (opnieuw) verbinden van gebieden biedt hier oplossingen.

De landschapsbeelden biodiversiteit geven een globale visie op het groenblauw netwerk in jouw streek. Maar

het blijft niet bij een visie! Door te sensibiliseren en het organiseren van trefmomenten gaat de provincie Antwerpen voor concrete resultaten en projecten waaraan diverse actoren kunnen meewerken. We streven naar een verhoging van de biodiversiteit in het landschap en naar meer efficiëntie bij tal van inspanningen die door diverse actoren op het terrein worden gedaan (zoals landbouwers, regionale landschappen, natuurverenigingen, bosgroepen, wildbeheereenheden, lokale overheden, ...).

Ook jij kan de biodiversiteit in je regio doen toenemen. Door met z'n allen SAMEN te werken aan groene infrastructuur via kleinschalige ingrepen zoals zoals het vergroenen van scholen en bedrijven, openbaar groen, een meer ecologisch beheer van tuinen, het aanleggen van poelen, het herstellen van netwerken van bosjes,

Figuur 1: Indeling van de provincie Antwerpen in 18 regio's. Voor iedere regio werd een landschapsbeeld biodiversiteit ontwikkeld

Figuur 2: Landschapsbeeld biodiversiteit Interfluvium Kleine Nete © Provincie Antwerpen - ARCADIS (Wilfried Jansen of Lorkeers)

houtkanten en bomenrijen, kunnen we het verschil maken.

In deze editie zetten we twee regio's (landschapsbeelden) in de kijker:

- Interfluvium Kleine Nete (nr. 2 op de kaart, figuur 1).
- Klein-Brabant (nr. 7 op de kaart, figuur 1)

We willen met deze voorstelling zeker niet volledig zijn, maar wel een aantal interessante items vermelden die je 'goesting' doen krijgen om het volledig boekje (20 blz.) door te nemen. Dit boekje vermeldt niet alleen weetjes, maar geeft ook aan welke concrete maatregelen of acties jij kan nemen om de biodiversiteit in je streek te verhogen (publicatie als pdf-bestand te downloaden via www.provincie-antwerpen.be via zoekterm 'landschapsbeelden').

Beeld 1: Interfluvium Kleine Nete

Beknopte beschrijving van de regio (figuren 2 en 3)

Het Interfluvium Kleine Nete wordt gekenmerkt door landbouwgebieden en duinen met naaldbossen. De landbouwzones bestaan vooral uit graslanden, soms afgewisseld met akkers. Op verschillende plaatsen vind

je er nog bomenrijen, houtkanten en kasteelparken. Mooie half-open landbouwlandschappen vind je o.a. in de vallei van de Kleine Beek, rond de priorij van Corsendonck, rond het Prinsenspark en in De Moeren (Mol). De naaldbossen zijn vaak dichte aanplanten met weinig of geen ondergroei. Daarnaast bestaan de boscomplexen ook uit eiken-berken- en beukenbossen. Je kan ook restanten van heide terugvinden en zelfs venetjes. Eén van de meest opvallende natuurpareltjes is het Lavendelven (figuur 4).

Het is één van de weinige plekken in de Kempen waar nog veen groeit met de zeldzame lavendelheide, die het ven enkele decennia geleden zijn naam gaf. Andere opvallende soorten zijn eenarig wollegras en kleine veenbes.

De belangrijkste waterlopen zijn beken en kanalen. Er komen ook oppervlaktewaters en moerassen voor, hoofdzakelijk langs de kanalen. Ook binnen een aantal bosgebieden zijn er grote oppervlaktewaters, zoals in het Zoerselbos, de Lilsse Bergen en het Prinsenspark (Retie). In het gebied komt ook aan kwel gebonden moeras met veel microreliëf en overgangen in voedselrijkdom voor. Zij zorgen voor een variatie aan goed ontwikkelde biotopen (elzenbroek-

Figuur 3: Luchtfoto Interfluvium Kleine Nete (Kasterlee) © Luchtfotografie Henderyckx

bos, voedselarm wilgenstruweel, gaelstruweel).

Enkele voorbeelden en mogelijke maatregelen

- De gemeenten Kasterlee en Olen vroegen aan Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete (RLKGN) om een constructieve en gebiedsgerichte aanpak uit te werken voor een beter behoud, beheer en herstel van de houtige Kleine Landschapselementen (KLE's). Er wordt een gebiedsplan opgesteld. Daarnaast zal RLKGN binnen dit project actief landbouwers coachen rond het gebruik van KLE's en de deelnemende gemeentes begeleiden bij eventuele vragen of conflictsituaties.
- Op de Kempische Heuvelrug startten de provincie en de Vlaamse overheid een pilotproject rond gezamenlijk bosbeheer dat in 2002 uitmondde in de oprichting van Bosgroep Kempense Heuvelrug, de eerste bosgroep van Vlaanderen. In 2017 fusioneerde deze bosgroep met die van de Noorderkempen tot Bosgroep Kem-

Figuur 4: Lavendelven © Provincie Antwerpen

Kempense heuvelrug

Over 14 km, van Herentals tot voorbij Kasterlee, rijst de beboste Kempense Heuvelrug als een slapende reus zo'n 15 meter boven het landschap uit. Al meer dan een eeuw trekken het zand, de duinen, de dennen en de rust bezoekers aan van heinde en ver. Verschillende partners slaan de handen in elkaar om vanuit de eigenheid en uniciteit van het gebied een duurzaam toerisme te promoten dat voor de komende generaties zorgt voor een unieke beleving en tegelijk het behoud van dit bijzondere landschap. Dit leidde tot een mooi boek dat je op volgende site kan bestellen of digitaal raadplegen: <http://www.rkgn.be/landschapsvisie-toe>

Figuur 5: Naaldhoutbos op zandduin

ristisch-ontwikkelingsplan-kempense-heuvelrug

Binnen de reeks landschapsbrochures ontwikkelde de provincie 'De Kempense Heuvelrug: een cuesta tussen Kleine Nete en A. Deze brochure vertelt de geschiedenis van de zandrug, de menselijke activiteiten die er plaatsvonden en de eco

logische waarde vroeger en nu. Je kan ze gratis bestellen via erfgoed@provincieantwerpen.be of website: <https://www.provincieantwerpen.be/aanbod/drem/dienst-erfgoed/erfgoedpublicaties/brochure-reeks-landschappen-in-de-provincie-antwerpen-.html>

pen Noord: <http://bosgroepen.be/kempennoord/>. Zij helpen private boscijzenaars bij duurzaam bosbeheer. Natuurvriendelijke maatregelen zijn o.a. het ontwikkelen van open plekken; het ontwikkelen en beheren van structuur- en soortenrijke bosranden; het omvormen van naaldbossen naar gemengd bos en eiken-berkenbos; het uitvoeren van een natuurgericht bosbeheer en het behouden van ecologisch waardevolle bomen en dood hout.

Beeld 2: Klein-Brabant Beknopte beschrijving van de regio (figuren 7 en 8)

Klein-Brabant bestaat uit een tuin- en akkerbouwlandschap doorsneden door beekvalleien. Op de hoger gelegen gronden, in de buurt van de dorpskernen vinden we grote, open landbouwgebieden bestaande uit een afwisseling van akker-, tuinbouw- en weilandpercelen. Op de nattere gronden komt een meer kleinschalig landschap voor, met talrijke knotwilgen-, elzen- of populierenrijen, meidoornhagen en houtkanten. Er komt ook tuinbouw in openlucht voor. De streek is onder meer gekend door de

Zwarte specht

Deze provinciale prioritaire soort vind je in oude bossen met een groot aandeel loofbomen en verzwakte of dode bomen. De zwarte spechten lijkt een voorkeur te hebben voor oude beuken. Voor een nestholte verkiest hij bomen in de buurt van een open plek. Ook derven en bomenrijen tussen bosgebieden zijn belangrijk voor zwarte spechten. Deze bestaan bij voorkeur uit eik of beuk.

Andere dieren maken vaak dankbaar gebruik van de nestholtes van de zwarte specht. Dit kunnen bijvoorbeeld andere spechten zijn of boomklevers, vleermuizen of boommarters.

De zwarte specht heeft een verborgen levenswijze. Meestal ver

Figuur 6: Zwarte specht © VILDA-Lars Soerink

stopt hij zich aan de achterzijde van een boom. Hij is zelfs zo slim dat wanneer je om een boom heen loopt, hij net als jij rond de boom zal bewegen, zodat hij toch onzichtbaar blijft.

teelt van asperges en bloemkolen. Van Mariekerke over Bornem en Hingene naar Eikevliet loopt een stuifzandrug met een hoogte van 7 tot 11 meter boven zeeniveau. Je vindt er zure eikenbossen en eiken-berkenbossen, droge populieraanplanten

met ondergroei van hoog hakhout en restanten van heischrale graslanden en droge heide. Verspreid in de streek komen grotere loofboscomplexen voor. Aan het drieprovinciepunt bevindt zich het waardevolle Lippelbos.

Figuur 7: Landschapsbeeld biodiversiteit Klein-Brabant © Provincie Antwerpen - ARCADIS (Wilfried Jansen of Lorkeers)

In de beekvalleien vinden we een mozaïek van moerasvegetaties, vochtige graslanden en vochtige bossen en struwelen. De bossen bestaan voornamelijk uit populieren-aanplanten, alluviale elzenbossen en eutrofe wilgenstruwelen. De populierenbossen zijn vaak structuurrijk, maar kennen veelal een nitrofiële ondergroei (brandnetel, hondsdrif, vlier, kleefkruid). Langs de benedenlopen van de Molenbeek en Vliet liggen de Moeren, drie depressies bestaande uit belangrijke bos- en hooilandcomplexen en moerassen.

In Klein-Brabant komen 4 forten voor van de buitenste fortengordel rond Antwerpen: het Fort van Bornem, De Schans van Puurs, het Fort van Liezele en het Fort van Breendonk. De eerste 3 zijn Europees beschermd als vleermuizenhabitat.

Enkele voorbeelden en mogelijke maatregelen

- Eigenaars of beheerders van knotbomen die niet zelf kunnen instaan voor het regulier onderhoud, kunnen een aanvraag doen bij het knotteam van Regionaal Landschap Schelde-Durme (Bornem, Puurs, Sint-Amands) of Regionaal Landschap Rivierenland

Figuur 8: Luchtfoto Klein-Brabant (Puurs) © VILDA (Yves Adams)

(Willebroek, Mechelen). Elke winter knotten zij samen honderden bomen in Klein-Brabant.

- De gemeente Willebroek werkt samen met Natuurpunt vzw en Regionaal Landschap Rivierenland aan biodiversiteit. De gemeente legde onder meer amfibieëntunnels aan, creëerde winterverblijfplaatsen voor vleermuizen in een ijskelder en gebruikt zoveel mogelijk inheems plantgoed van autochtone herkomst.
- In de schaduw van de Schans van Puurs, ook wel 'Redoute van de Sint-Pietersburcht' genoemd, vind je een speeltuin in een rustige, groene omgeving. Er zijn ook twee natuureducatieve paden. Dit speelparadijs voor kinderen tot 10 jaar wordt beheerd door Natuurpunt. De centraal gelegen bunker huisvest verschillende vleermuizen.

Vlasrootputten

De vlasnijverheid was een zeer belangrijke plattelandsnijverheid in Vlaanderen. Van de vlasvezel werd immers linnen gemaakt. In Klein-Brabant bereikte de vlasnijverheid een hoogtepunt tussen 1840 en 1914. Na de Tweede Wereldoorlog verdween de vlasteelt. Het kweken van wilgen takken, die onder meer werden gebruikt voor het vlechten van manden, en de groententeelt werd toen een zeer belangrijke bron van inkomsten voor deze streek.

Om de vlasvezel vrij te krijgen, dient men het vlas te roten. Dit gebeurde in Klein-Brabant in zogenaamde vlasrootputten. Vaak waren deze vlasrootputten plaatselijk verbrede sloten die omwille van de stank liefst een eindje van de weg af lagen. Het vlas werd in de put gelegd en bedekt met modder, stenen en takken van elzenbomen of wilgen die op de oevers werden aangeplant. Het looizuur van het elzenhout neutraliseerde de eventuele roestwerking van ijzer in het water, en bepaalde tevens de zil verblauwe kleur van het vlas.

Veel vlasrootputten zijn inmiddels uit het landschap verdwenen. De overgebleven vlasrootputten hebben naast hun cultuurhistorische waarde ook een belangrijke ecologische waarde. Zo planten kikkers zich in deze putten voort en komen vogels er broeden of voedsel zoeken. Regionaal Landschap Schelde-Durme herstelde verschillende vlasrootputten en ontwikkelde samen met andere partners een fietsroute langs enkele mooie exemplaren: <http://www.toerismekleinbrabant.be/fietsen-langs-vlasrootputten/>

Figuur 9: Vlasrootput © Provincie Antwerpen